

MÄNTTÄ-VILPPULAN KAUPUNKI

Keskustaajaman osayleiskaava Maisemaselvityksen täydentäminen

Raportti

Sisällysluettelo

1	Yleistä	3
2	Lähtötiedot ja käytetyt menetelmät.....	3
3	Maisema	3
3.1	Alueen yleiskuvaus	3
3.2	Maisemarakenne	4
3.3	Maisemakuva – maiseman nykytila	5
3.4	Maiseman arvot.....	9
3.5	Historiallinen perspektiivi.....	10
4	Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta	13
4.1	Maisemallisten arvojen huomioon ottaminen maankäytön suunnittelussa.....	13
4.2	Säilytettäväksi suositeltavat alueet	14
5	Lähteet.....	18

Liitteet:

LIITE 1	Täydennetty maisemarakennekartta
LIITE 2A	Maisema- ja taajamakuvakartta (länsipuolisko)
LIITE 2B	Maisema- ja taajamakuvakartta (itäpuolisko)
LIITE 3A	Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta –kartta(länsipuolisko)
LIITE 3B	Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta –kartta (itäpuolisko)

Raportin valokuvat: Riikka Ger 2013.

Kannessa: Vilppulankoski

18.11.2015

Mänttä-Vilppulan keskustaajaman osayleiskaava Maisemaselvityksen täydentäminen

1 Yleistä

Mänttä-Vilppulan keskustaajaman osayleiskaava-alueen maisemaselvitys täydentää aiemmin laadittua Mäntän, Vilppulan ja Kolhon taajamien maisemaselvitystä (AIRIX Ympäristö 2010). Tämä maisemaselvitys on laadittu Mänttä-Vilppulan kaupungin toimeksiannosta FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:ssä. Mänttä-Vilppulan kaupungilta yhteyshenkilönä on toiminut kaupunginarkkitehti Sirkka Sortti. FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy:ssä maisemaselvityksestä on vastannut maisema-arkkitehti Riikka Ger. Työhön on osallistunut miljöösuunnittelija Siina Levonoja.

2 Lähtötiedot ja käytetyt menetelmät

Maisemaselvitys perustuu karttatarkasteluihin sekä 11.9.-12.9.2013 tehtyyn maastointiin. Muista lähteistä mainittakoon Pirkanmaan liiton julkaisu B97 Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt; Museoviraston ja Ympäristöministeriön julkaisu Rakennettu kulttuuriympäristö (1993); Museoviraston internet-sivuilta Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009; Pirkanmaan liiton julkaisu D13 Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet (1992); Museoviraston kulttuuriympäristörekisteriportaali/muinaisjäännösrekisteri (2011); Mäntän Pättiniemen ranta-asemakaavan maisemaselvitys (2003); Pirkanmaan liiton julkaisu Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi, Ehdotus maakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013, Pirkanmaan maakuntakaava 2040 sekä ELY-keskuksen julkaisu Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi, Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013.

3 Maisema

3.1 Alueen yleiskuvaus

Laajuudeltaan 4832 hehtaarin selvitysalue muodostuu kahdesta erillisestä taajamasta, Mäntästä ja Vilppulasta välialueineen ja lähiympäristöineen. Mäntän ja Vilppulan taajamilla on välimatkaa noin seitsemän kilometriä. Mänttä-Vilppulan kaupunki sijaitsee Pirkanmaalla noin 90 kilometrin päässä Tampereelta koilliseen. Selvitysalueen rajausta noudattaa Mänttä-Vilppulan keskustaajaman osayleiskaavan rajausta. Aluetta rajaavat pohjoisessa Keurusselän vesistö ja etelässä Kuorevedeltä ja Keurusselältä Näsijärveä kohti laskevat vedet. Rautatie halkoo aluetta Mäntän alueella itä-länsisuunnassa ja Vilppulan alueella pohjois-eteläsuunnassa. Seututie 347 kulkee tarkastelualueen poikki itä-länsisuunnassa, ja seututie 348 kulkee pohjois-eteläsuuntaisesti selvitysalueen län-siosassa. Alueen maastonpiirteet ja maisemakuva vaihtelevat voimakkaasti.

Selvitysalueelle sijoittuu runsaasti kulttuurihistoriallisia arvoja. Muutamien valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen ohella alueelle sijoittuu runsaasti paikallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä. Muun muassa suuri osa Mäntän paperiteollisuuden ympärille kehittyneestä Mäntän taajamasta lukeutuu vähintäänkin paikallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Mäntän teollisuus- ja asuntoalueet sekä Joenniemen kartanon alue omaavat valtakunnallisen arvostatuksen. Myös Vilppulan puolelta löytyy valtakunnallisia arvoja.

18.11.2015

3.2 Maisemarakenne

Suurmaisema

Mänttä-Vilppula sijoittuu Hämeen viljely- ja järvimaan maisemamaakuntaan, ja sen sisällä Pohjois-Hämeen järvisuutuun. Alue on osin vaihteluväyhykettä karummille Suomenselän vedenjakaja-alueille länteen. Maaston vaihtelu on runsasta. Suurmaisemaa hallitsevat kirjavasti vuorottelevat metsäalueet ja Kokemäenjoen vesistön suuret reittivedet järvineen. Vesistöjen varsille sijoittuu vehmaita viljelymaita ja suurin osa asutuksesta.

Perusmaisemarakenne

Maiseman erityispiirre on vesiteiden ja – altainen, kannasten ja tasaisen laaksomaan runsas vaihtelu mäkin ja kukkuloiden välillä. Suurin osa selvitysalueesta kuuluu vesistöjen lomassa olevaan alavaan laaksoon, mutta maasto on vaihtelevaa, ja etenkin selvitysalueen rannat ovat mäkisiä. Taajamakeskukset sijaitsevat kattilamaisissa maaston osissa vesistön tuntumassa.

Vesisuhteet

Mänttä-Vilppulan vesistöt muodostuvat useista laajoista, saarien ja kannasten pilkkomista vesistöistä, joissa on runsaasti koskia, salmia sekä pitkiä järvenselkiä. Tunnetuin koski on kalastajien ja ulkoilijoiden suosima Vilppulankoski. Selvitysalueella tai sen tuntumassa on isoja saaria ja niemiä, kuten Melasjärven Pieskansaari; Tarttasensaari, joka muodostaa Vuollessalmen Mäntän taajaman itäpuolella ja Kotaselän pitkät niemet Lampisenniemi ja Kotaniemi. Merkittävimmät kannakset ovat Ajosharjua ja Huutoselkää sekä Ajosharjua ja Iso Kangasjärveä erottavat maat.

Mänttä-Vilppulan taajama-alue jakautuu viiteen valuma-alueeseen. Selvitysalueella kohtaavat Paloveden, Kuoreveden ja Keurusselän vesistöt. Vesi laskee Kuorevedeltä ja Keurusselältä Paloveteen ja sieltä edelleen Ruovettä ja Kokemäenjokea kohti. Taajaman pohjoisosissa kulkeva Vuohijoki sekä Ajosjärvi muodostavat omat valuma-alueensa, jotka liittyvät Kuorevedeen ja Paloveteen.

Vesien laatu osayleiskaavan alueella oli vuonna 2003 tyydyttävä Pirkanmaan ympäristökeskuksen mukaan. Vilppulan taajaman kohdalla on pohjois-eteläsuuntainen pohjavesiesiintymä, joka sijoittuu osittain selvitysalueelle. (Pirkanmaan liitto)

Topografia ja korkeussuhteet

Mäet hallitsevat vesistön ohella selvitysalueen maisemaa. Selvitysalue on topografialtaan kumpuilevaa. Tasaisinta ja alavinta on taajamissa sekä selvitysalueen pohjoisosissa. Muutama mäki erottuu selvästi ympäristöstään korkeampana. Mäistä korkeimmat ja tunnetuimmat ovat Mäkelänvuori 206 mpy selvitysalueen pohjoispuolella ja kaakossa sijaitseva Mäntänvuori 191 mpy.

Kallio- ja maaperä

Mäntän alueen kallioperä on suurimmaksi osaksi graniittia. Päämaalajit ovat moreeni ja turve.

Lounaassa sijaitsevat Matomäen kallioalueet sisältyvät osittain kaava-alueeseen.

Vilppulassa kulkee pohjois-eteläsuuntainen harjujakso Ajosjärven itäpuolelta. Kunnan itärajalla Mustanlahden itäpuolella on toinen pohjois-eteläsuuntainen harjujakso.

18.11.2015

Kasvillisuus

Mänttä-Vilppula kuuluu kasvimaantieteellisessä jaossa eteläboreaaliseen Järvi-Suomen vyöhykkeeseen, jonka tyypillinen metsätyyppi on tuoreen kankaan mustikkatyyppi tai kuivahko kankaan puolukkatyyppi. (Pirkanmaan liitto)

Ilmasto-olot

Pirkanmaan ilmasto on suotuisa vallitsevien länsituulten vaikutuksesta.

3.3 Maisemakuva – maiseman nykytila

Maiseman yleiskuva

Alueen kaakkoisosassa maisemaa hallitsee Mäntänvuori, joka sijaitsee Kuoreveden rannalla ja näkyy eteläiseltä vastarannalta Puistolasta. Vuoren luontopoluilla ja laella sijaitsevasta Vuorentornista voi nähdä pohjoiseen ja etelään avautuvan seudulle tunnusomaisen maiseman: saarten värittämät polveilevat järvenselät.

Maisemakuvaa hallitsevat mäkiset metsät ja pirstaleiset vesistöt. Peltoalueet sijoittuvat selvitysalueella osin sisämaahan, osin järvien ranta-alueille. Etenkin suuri osa Ajosjärven rannoista on viljelymaata. Mäntän taajamassa on lisäksi kaksi laajahkoa peltoaluetta.

Hopunmäentieltä Melasjärven pohjukasta avautuu vaikuttava näkymä järvelle.

18.11.2015

Maisemakuvallisesti erittäin tärkeät avotilat

Mäntän puolella pellot ovat suhteellisen tasaisia. Seppälän asuinalueen pohjoispuolella oleva pieni pelto viettää tosin loivasti järven suuntaan. Kyseinen peltotilkku on alueen vanhimpia ja siksi tärkeä. Idästä päin Mänttään saavuttaessa sisääntuloväylän pohjoispuolelle sijoittuva peltokaitale on pieni mutta imagon luomisen kannalta sillä on tärkeä rooli. Pellon yli avautuu näkymä järvelle. Se viestittää kaupunkiin saapujalle, että on kyse vesistökaupungista. Keskusta-alueen kyljessä olevat laajahkot peltoalueet ovat alueen maisemakuvan kannalta keskeisiä. Ne muodostavat eräänlaiset keskustan keuhkot. Mäntän ja Vilppulan välimaastossa on hyvä muistuttaa tiellä liikkujaa vesistön olemassa olost. Näin ollen Melasjärven rantaan sijoittuvat peltoalueet on olennaista jättää suurimmaksi osaksi rakentamatta. Vilppulan puolella viehättävimmät peltoalueet sijoittuvat Ajosjärven eteläpuoliselle kannakselle. Pienipiirteiset peltoalueet kumpuilevat kauniisti. Ajosharjun molemmiin puolin sijoittuu myös tärkeitä peltoalueita. Vilppulan kirkon lähiympäristön peltoalueet ovat myös maisemakuvallisesti tärkeitä. Erityisesti tien varteen osuva pieni pelto vahvistaa solmukohtaa ja kirkon asemaa.

Vas. ylhäällä: Itäisempi Mäntän keskusta-alueen pelloista

Oik. ylhäällä: Näkymä Ajosharjulta Iso Kangasjärven suuntaan

Vas. alhaalla: Peltoalue Ajosharjun länsipuolella

Oik. alhaalla: Vilppulan kirkon itäpuolelle sijoittuva peltoalue

Reunavyöhykkeet ja maisematilojen rajautuminen

Selvitysalueen maisematilat ovat pääsääntöisesti selkeästi hahmottuvia ja maiseman mittakaava miellyttävä. Avoimet maisematilat rajautuvat monin paikoin selkeälinjaisiin elementteihin, kuten metsänreunoihin ja muulta osin rakennettuihin alueisiin.

18.11.2015

Tärkeät näkymät

Selvitysalueelta avautuu useita hienoja näkymiä, osa niistä alueen ulkopuolelle. Avomien tilojen ollessa suhteellisen pieniä, näkymät eivät useinkaan ole kovin pitkiä. Järvelle avautuvat näkymät ovat kauaskantoisimpia. Eniten viehättäviä näkymiä on keskittynyt Ajosjärven eteläpuoliselle kannakselle, joka on maisemakuvaltaan hyvin pienipiirteinen. Jonkinasteisen häiriötekijän muodostaa kannaksen kaakkoispuolelle sijoittuva sahanalue massiivisine rakennuksineen, jotka väistämättä näkyvät myös kannakselle. Aivan selvitysalueen eteläkärjestä avautuu hieno kauaskantoinen näkymä kumpuilevan peltoalueen yli etelään. Taustalla näkyvät korkeat metsäselänteet. Vilppulaan vievältä vanhalta tieltä (Hopunmäentie) Melasjärven pohjukasta avautuu vaikuttava näkymä järvelle. Taustalla kohoaa Mäntänvuori. Tärkeät näkymät liittyvät pääsääntöisesti avotiloihin ja vesistöihin. Mäntän keskustan alueelle sijoittuu useita kauniita yksittäisiä rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia eri vuosikymmeniltä aina 1800-luvulta lähtien. Niille avautuvia näkymiä ei ole huomioitu maisemakuvakartalla. Esimerkiksi Mäntän kirkko sijoittuu pohjoisesta katsottaessa hienosti näkymäakselin päähän.

Viehättävät tieosuudet

Selvitysalueelle sijoittuu useita viehättäviä, joskin melko lyhyitä tieosuuksia. Pisin niistä sijaitsee Ajosjärven eteläpuolisella kannaksella. Lyhyempiä viehättäviä tieosuuksia sijoittuu Ajosjärvelle, Riihikankaantielle Vilppulan kirkon kohdalle, Vilppulan koskipaikalle, Mäntän ja Vilppulan välimaastoon kohtiin, joista viljelyaukean yli avautuu näkymiä Melasjärvelle. Mäntän taajamassa viehättäviä tieosuuksia sijoittuu kahden keskustan viljelyaukean yhteyteen sekä Valtatien kannakselle teollisuusalueen vastapäätä. Pieskanrannan rantareitti on myös viehättävä kulkuyhteys.

Maisemalliset solmukohdat

Maiseman solmukohtia ovat järvien väliset kannakset, kuten Mäntän teollisuusalueen kohta, liikenteellinen solmukohta Vilppulan kirkon seutu ja sen länsipuolella sijaitseva Ajosjärven Näsijärven laskevasta reittivedestä erottava kannas, sekä Ajosjärvi ja Ison Kangasjärven välissä. Myös Vilppulan koskipaikalle muodostuu maisemallinen solmukohta.

Maisemavauriot ja ongelma-alueet

Tarkastelualueelta löytyy myös maisemakuvan kannalta ongelmallisia alueita. Joidenkin avomien tilojen pensoittuminen ja umpeen kasvaminen luo epämääräistä ja huonosti jäsentynyttä tilaa. Häiritseviä kohtia selvitysalueelta löytyy muun muassa selvitysalueen luoteishaarasta. Kotiniemen kasvatuslaitoksen pellon ohella pientä pensoittumista on havaittavissa myös Huhtilammin ja Metsämäen ympäristössä.

Tarkastelualueelta löytyy soranottoalueita. Ilman kunnollista jälkihoitoa ne muodostavat rumia arpia maisemakuvaan.

Muutamien maisemallisesti erittäin tärkeiden peltojen kautta on vedetty sähkölinjoja. Kyse ei ole mittavista, maisemakuvaa voimakkaasti hallitsevista voimalinjoista rakenteineen vaan maltillisemmista pienemmän kokoluokan sähkölinjoista. Nämäkin sähkölinjat kuitenkin häiritsevät avotilaan liittyvää harmoniaa.

Virkistysalueet ja tärkeät luonnonmaisemat

Luonnonsuojelualueeksi rauhoitettu Mäntävuori on ollut tärkeä matkailu- ja ulkoilukohde jo 1900-luvun vaihteesta lähtien. Vuorella on ollut tuolloin hyppymäki, ja vuonna 2005 sen paikalle rakennettiin Vuorentorni ulkoilijoille. Mäntävuoren rinteillä risteilee

18.11.2015

hiihtolatuja ja kävelyreittejä, ja jyrkässä pohjoisrinteessä on vuonna 1928 rakennettu taukotupa Vuorenmaja sekä Vuorenkirkko.

Lampisenniemi Vilppulassa on nykytilassaan melko luonnontilaista metsää. Alueella risteilee pieniä polkuja, mistä voi päätellä, että alue on jonkinasteisessa ulkoilukäytössä. Varmaankin koiranulkoiluttajat, sienestäjät, marjastajat, luonnontarkkailijat ja retkeilijät liikkuvat niemessä. Olisi toivottavaa jättää niemi rakentamisen ulkopuolelle ja säilyttää se virkistyskäyttöä palvelevana alueena.

Vas. ylhäällä: Vilppulankoski

Oik. ylhäällä: Taidekierros Pieskanrannasta

Alakuva: Näkymä Lampisenniemen pohjukasta

18.11.2015

Pieskanrannassa, Melasjärven pohjoisrannalla, rannan läheisyyteen sijoittuu Taidekieroksenakin tunnettu ulkoilureitti, joka ulottuu Joenniemestä aina Honkahovin taidekeskukselle. Polun varrelta avautuu paikoin näkymiä vesimaisemaan. Kahden taidekohteen väliin sijoittuvan reitin taideteemaa voisi edelleen kehittää ja vahvistaa esimerkiksi sijoittamalla reitin varteen kesäkaudella taideteoksia.

Vilppulankosken ympäristö on myös ulkoiluun soveltuva kohde. Kosken partaalle on rakennettu puisia kävelytasoja, jotka mahdollistavat pääsyn veden äärellä. Istuskelupaikkoja ei kuitenkaan ole. Kosken ylittävä rautatiesilta on metalliosiltaan huonokuntoinen ja hieman kolkon olinen.

3.4 Maiseman arvot

Mäntän ja Vilppulan alueella maisemalliset arvot keskittyvät rakennus- ja kulttuurihistoriaan. Alueen maisemallisia vahvuuksia ovat myös vesistöt ja Vilppulan pienipiirteiset viljelyalueet. Valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät kohteet on esitelty Kulttuuriympäristöselvityksessä (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2014).

Mäntän alueen valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ovat Mäntän tehtaat ja yhdyskunta (Mäntän teollisuus- ja asuntoalueet) ja Joenniemen kartano.

Vilppulan alueen valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ovat Vilppulan rautatieasema, Kolhon rautatieasema (selvitysalueen ulkopuolella) ja Kotiniemen kasvatustila.

Mäntän tehtaat

18.11.2015

3.5 Historiallinen perspektiivi

Muinaisjäännöksistä ja historiallisesta kehityksestä kerrotaan tarkemmin osayleiskaavatyötä varten valmistuneessa Arkeologisen inventoinnin täydentämisessä 2013 (Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy, 2014).

Vilppulan taajama on alkanut kehittyä 1500-luvun loppupuolella selvitysalueen luoteisosassa Ajostaipaleella sijainneesta Vilppulan kantatalosta. Mäntän ja Vilppulan seutu oli pitkään harvaan asuttua ja eristäytynyttä. Alueen nykykehitys alkoi 1800-luvun loppupuolella, kun G.A. Serlachius perusti puuhiomonsa Mänttään. Alue kehittyi ja vaurastui kulkuyhteyksien paranemisen myötä, kun Ruoveden ja Vilppulan välinen laivaliikenne aloitettiin vuonna 1870, ja myöhemmin 1800-luvun lopulla Tampere-Vaasa –rautatie sekä maantiet Ruovedeltä ja Mäntästä Vilppulaan ja siitä edelleen Keuruulle valmistuivat. (Suomenmaa V ja VI) Alueen rakennus- ja kulttuurihistoriasta kerrotaan tarkemmin osayleiskaavatyötä varten valmistuneessa Kulttuuriympäristöselvityksessä (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy, 2014).

Vertaamalla Mäntän vuoden 1942 Pitäjänkarttaa 1800-luvun lopulta peräisin olevaan Isojaon järjestelykarttaan voi nähdä, että kehittyminen on ollut silmiin pistävää. Isojaon järjestelykartassa Mäntän ydinalue on soiden ja suoviljelysten kirjoma. Asutusta on hyvin vähän. Koskelaan asutusta on keskittynyt eniten. Joenniemessä ja Seppälässä on tilakeskukset. Viljeltyä peltoalaa on myös suhteellisen vähän. Se on keskittynyt pääsääntöisesti Seppälän, Jokiniemen ja Koskelan ympäristöön. Vaikka viljeltyä peltoalaa onkin melko vähän, avointa tilaa löytyy niittyjen, soiden ja suoviljelysten merkeissä. Vuoden 1942 Pitäjänkartassa avointa tilaa on varsin runsaasti ja lähinnä viljelysten ja niittyjen muodossa. Soita ja suoviljelyksiä on raivattu pelloiksi ja otettu viljelykäyttöön. Mäntän ydinalueen pohjoispuoliskolla on laajoja peltoalueita, samoin Ajosjärven ja Iso-Kangasjärven välimaastossa ja pohjoispuolella Vilppulan päässä. Myös Mäntän ja Vilppulan välille sekä Koskelanlammin itäpuolelle sijoittuu runsaasti peltomaita vuoden 1942 Pitäjänkartassa. Edellä mainitut Vilppulan puolen peltoalueet ovat tosin olleet suurimmaksi osaksi avotilaa jo vuodelta 1799 peräisin olevassa kartassa. Alueet ovat olleet tuolloin osittain niittyä. Peltoalaa on kuitenkin myös ollut melko runsaasti. Ajosjärven eteläpuolisen kannaksen alue puuttuu useimmista käytössä olleista historiallisista kartoista. Alueen pellot ovat oletettavasti vanhoja. Ainakin tilat Poukka ja Peltola ovat olleet isäntäluetteloiden mukaan olemassa jo 1650-luvulla (Arkeologinen inventointi 2013). Tiloihin on täytynyt liittyä viljelysmaata ainakin jossain määrin. Vuoden 1931 koulukartassa Ajosjärven eteläpuolisen kannaksen peltoalueiden rajaukset ovat pitkälti samansuuntaiset tämän päivän rajausten kanssa.

Mäntän rakentaminen on ollut vilkasta 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, ja kehitys on keskittynyt tuolloin Koskelanlammen ja rautatien pohjoispuolelle. Vähitellen keskusta on alkanut hahmottua tälle alueelle. Maaseutumaisuus ja avaruus ovat kuitenkin säilyneet kaupungin rakentuessa, osin kahden keskustaa rajaavan pohjoisen, laajan peltoaukean ansiosta. Joenniemen kartanon alueet ovat vielä Pitäjänkartassa runsaasti viljeltyt, mutta jo siinä on esitetty Vuohimetsän asuinalueen rakentamista rautatien pohjoispuolisille pelloille.

Nykykartassa koko selvitysalueella on runsaasti suljetun, metsäisen tai metsään rajautuvan asuinalueen sekä avoimen maisematilan vaihtelua. Etenkin Mäntän alueella metsäiset niemet ja saaret rajautuvat vesistöihin, ja muodostavat samalla seinämiä lahdille ja poukamille. Mäntän päässä peltoala on kuitenkin kutistunut melko vähiin. Peltoja on otettu suureksi osaksi rakennuskäyttöön tai metsitetty. Seppälän tilan Isojaon järjestelykartan aikaisista viljelymaista on jäljellä enää pieni peltotilkku tilan pohjoispuolella. Pitäjänkartan aikaisista pelloista on sentään jäljellä kaksi laajahkoa, aiemmin mainittua peltoaluetta keskustan pohjois- ja luoteispuolella. Lännessä Vilppulan päässä, Kallioniemen ja Ajosjärven ranta-alueilla on enemmän avoimempaa maisemaa, sillä ran-

18.11.2015

tamailla on runsaasti peltoja, ja avoimen vesistömaiseman vaihtuminen metsään tapahtuu vähitellen.

Rautatien ympärille kehittynyt Vilppulan keskusta on tänä päivänä suljetumpi kauempana rannasta olevan sijaintinsa vuoksi. Lisäksi Vilppulan alueella viljely on keskittynyt voimakkaasti ranta-alueille, eikä peltoaukeita ole juuri lainkaan keskustan yhteydessä.

Ote Mäntän kartasta 1890-luvun lopulta. Kartalla näkyvät rautatie sekä Elias Lönnrotin venelaituri puistotien päässä. Kosken itäpuolista aluetta alettiin kehittää työväenasuntoalueena ja kosken länsipuoli painottui pienyrittäjien alueeksi. (Metsä-Serlan kokoelma)

18.11.2015

Ote Isojaon järjestelykartasta 1800-luvun lopulta (mitattu vuonna 1889).

Ote vuoden 1942 Pitäjänkartasta Mäntän alueelta.

18.11.2015

4 Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta

4.1 Maisemallisten arvojen huomioon ottaminen maankäytön suunnittelussa

Alueen vahvuudet tulee ottaa huomioon keskustaajaman jatkosuunnittelussa. Koko alueen kannalta keskeisimpien pelto- ja niittyalueiden säilyttäminen pääpiirteissään avoimena on olennaista. Vesistönäkymiä tulisi vaalia. Selännealueille rakennettaessa maastonmuodot tulee ottaa huomioon. Korkeimmat kohdat tulisi jättää rakentamisen ulkopuolelle ja kalliomuodostumat kiertää mahdollisuuksien mukaan. Rakentamisen tulisi tukeutua topografiaan ja rakennusten massoittelemalla maaston muotoja. Riittävän reunapuuston säilyttäminen on monin paikoin toivottavaa. Etelään, länteen ja lounaaseen suuntautuvat selänteiden ja laaksonpohjien väliin jäävät niin kutsutut vaihteluvyöhykkeet ovat pienilmastollisesti rakentamisen kannalta edullisimpia alueita. Myös maiseman kannalta rakentaminen usein sopii näille alueille.

Vanhan ja arvokkaan rakennuskannan läheisyydessä rakentamispaiikat ja rakennukset on suunniteltava siten, että ne ovat sopusoinnussa olemassa olevien rakennusten ja maiseman kanssa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten arkkitehtuuriin, massoittelemaan, muotokieleen, mittasuhteisiin, materiaalivalintoihin sekä värimaailmaan. Uusi rakentaminen voi tyyliltään poiketa vanhasta, arvokkaasta rakennuksesta tai rakennusryhmästä mutta sen tulee itsessään muodostaa hillitty, harmoninen kokonaisuus, joka ei ole ristiriidassa arvorakennuksen kanssa. Ensimmäisessä pyritään kuitenkin välttämään rakentamista merkittävimpien vanhojen rakennusten välittömässä läheisyydessä.

Osa keskeisistä ranta-alueista tulee jättää rakentamisen ulkopuolelle. On olennaista, että keskusta-alueiden läheisyydessä säilyy luonnontilaisen kaltaisiakin virkistysmahdollisuuksia.

18.11.2015

4.2 Säilytettäväksi suositeltavat alueet

Säilytettäväksi suositeltavat alueet sijaitsevat maisemallisesti arvokkailla, kauniilla tai ekologisesti herkillä, muutoksia heikosti sietävillä, paikoilla. Selvitysalueen tapauksessa tämä tarkoittaa lähinnä maisemakuvan kannalta tärkeitä viljelyalueita, metsänreunoja, valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja virkistysalueita tai muusta syystä tärkeäksi koettuja ranta-alueita. Myös lakialueet ovat herkkiä alueita ja niillä suoritettavat toimenpiteet näkyvät maisemakuvassa kauas. Tästä syystä onkin toivottavaa jättää myös ne rakentamisen ulkopuolelle.

Selvitysalueen edustavimmat niitty- ja viljelyalueet tulisi säilyttää pääpiirteissään avoimena, mieluiten viljely- tai laidunkäytössä. Peltoalueiden ei kuitenkaan välttämättä tarvitse kaikilta osin säilyä perinteisesti hoidettuina, eteenkään Mäntän keskustaajamassa. Riittää, että ne säilyvät hengeltään avoimena esimerkiksi maisemapeltoina tai pelinurmina. Pelto- ja niittyalueiden metsittämistä ei suositella. Avotilojen läheisyydessä metsänreunat tulee pyrkiä säilyttämään mahdollisimman eheinä. Mahdollinen rakentaminen tulee ohjata joko metsän sisään tai selkeästi peltoaukean puolelle, kuitenkin siten, että rakentaminen tukeutuu olevaan yhdyskuntarakenteeseen ja maastonmuotoihin. Viljelyalueista heikoimmin muutoksia sietävät Ajosjärven eteläpuolisen kannaksen peltoalueet, Vilppulan kirkon itäpuolinen pieni pelto, Ajosharjun ja Isokangasjärven välinen peltoalue.

Mäntän keskustaajaman läntisempi peltoalue

18.11.2015

Yläkuva: Ajosjärven eteläpuolisen kannaksen pienipiirteistä maisemaa

Alakuva: Viljelymaisemaa Pynnöskylän pohjoispuolelta

18.11.2015

Rakentamista on mahdollista sijoittaa paikka paikoin myös maisemakuvallisesti tärkeiden peltoalueiden reuna-alueille. Mäntän puolella keskustan tuntumassa nykyistä yhdyskuntarakennetta voidaan myös maltillisesti laajentaa maisemakuvallisesti erittäin tärkeänkin viljelyalueen suuntaan.

Avoimien maisematilojen yhteydessä on ensisijaisesti vältettävä massiivista rakentamista. Avoimilla alueilla rakennusten ympärille tulisi istuttaa suojakasvillisuutta pehmentämään rakentamisen synnyttämää vaikutelmaa. Suojavyöhykkeen tarkoituksena ei ole muodostaa täysin peittävää näköestettä rakennetun ja avoimen välille. Kerroksellinen, erikorkuisista puista ja pensaista koostuva suojakasvillisuus on suositeltavin vaihtoehto.

Satakunnantien varressa tenniskentän risteyksen ja kiertoliittymän välisellä alueella on tärkeää säilyttää tietä reunustava puusto. Satakunnantien eteläpuolella tuolla kohtaa on männikköä. Satakunnantien molemmin puolin voidaan säilyttää metsäjaksoa pitimmälläkin matkalla ikään kuin viestinä menneestä Mäntän keskustaan lännen suunnalta saapuville. Alueen teollisuushan on rakentunut juuri metsästä saatavan raaka-aineen ympärille.

Mäntän keskustaan idästä päin saavuttaessa pieni peltokaitale sisääntulotien varressa on erittäin tärkeä. Pellon yli avautuu näkymä järvelle. Se viestittää vesistökaupungista.

Satakunnantien varressa on tärkeää säilyttää vähintäänkin tenniskentän risteyksen ja kiertoliittymän välisellä alueella tietä reunustava puusto.

18.11.2015

Mäntän ja Vilppulan keskustaajamien välisellä alueella on olennaista säilyttää tien ja järven väliin jäävä kapea peltokaitale pääosin rakentamatta ja sen myötä tieltä avautuva näkymä järvelle.

Tenniskentän risteuksen länsipuolelle Satakunnantien vieruspuusto on tosin kuusivaltaista ja sen säilyminen voi olla kyseenalaista, mikäli puustoa jää vain kapeahko kaistale.

Mäntänvuoren luonnonsuojelualueen ohella luonnonmaiseman kannalta tärkeitä alueita ovat Lampisenniemi Vilppulassa, Pieskanranta Mäntän keskustan kupeessa sekä Vilppulan kosken ympäristö. Lampisenniemi tulisi kokonaisuudessaan jättää rakentamisen ulkopuolelle. Alue soveltuu hyvin virkistyskäyttöön ja luonnon tarkkailuun. Lampisenniemeen sijoittuu tällä hetkellä useita pieniä "kinttupolkuja". Alueelle voidaan harkita ulkoilua palvelevaa virkistysreittiä. Pieskanrannassa vähintäänkin rantaviivan tuntumaan sijoittuvan Lemmenpolun (Taidekierroksen) ympäristö tulisi riittävän laajalta alueelta säilyttää rakentamattomana. Taidekierrosta voidaan kehittää nykyisestä esimerkiksi sijoittamalla sesonkiaikaan ulkotilaan soveltuvia taideteoksia tai installaatioita reitin varteen. Reitin varteen sijoittuvalla näyttelyllä voisi olla vuosittain eri teema. Vilppulan kosken ympäristöä voisi vielä kehittää miellyttävämmäksi ulkoilu- ja oleskeluympäristöksi. Puiset kävelytasot ovat hyvä alku. Alueelle olisi hyvä saada istuskelumahdollisuuksia ja info -taulu. Myös valaistusta voisi kehittää kulttuuriympäristöön soveltuvaksi.

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy

Hyväksynyt:

Jari Elo
toimialajohtaja, ins. AMK

Laatinut:

Riikka Ger
projektipäällikkö, maisema-arkkitehti MARK

18.11.2015

5 Lähteet

ELY-keskus 2013. Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi, Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013.

Korpela, K., Papunen, P. & Tarmio, H. 1973: Suomenmaa V. WSOY, Porvoo.

Korpela, K., Papunen, P. & Tarmio, H. 1976: Suomenmaa VI. WSOY, Porvoo.

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy, 2014. Arkeologisen inventoinnin täydentäminen 2013. Mänttä-Vilppula, osayleiskaava.

Maanmittauslaitos (MML). Avoimien aineistojen tietopalvelu / peruskartta, taustakartta, 2013. <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Museoviraston kulttuuriympäristörekisteriportaali/muinaisjäännösrekisteri. 2011.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2009. <http://www.rky.fi/>

Museovirasto ja Ympäristöministeriö 1993. Rakennettu kulttuuriympäristö.

OIVA – ympäristö- ja paikkatietopalvelu. Suomen ympäristökeskus, 2013. www.ymparisto.fi/oiva

Pirkanmaan liitto 1992. Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Julkaisu D13.

Pirkanmaan liitto 2013. Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi, Ehdotus maakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013, Pirkanmaan maakuntakaava 2040.

Pirkanmaan liitto. Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt. Julkaisu B97.

Historiallisia karttoja

Isojaon järjestelykartta (mittausvuosi 1889)

Pitäjänskartta 1942

Vilppulan koulukartta 1931

Vilppulan (taajaman pohjoispuolisen osan) vanha toimituskartta 1799. Kansallisarkisto.